

ІЛИН Любомир Михайлович,
доцент кафедри права імені академіка
УАН о. Івана Луцького
ЗВО «Університет Короля Данила»,
кандидат історичних наук

АКСІОСФЕРА УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА: КАТЕГОРІЇ «ПРАВДА» І «ВОЛЯ» ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ КОНСТАНТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Розуміння правової системи держави неможливе без аналізу ментальних особливостей народу, який цю систему творить. Українська правова ідентичність формувалася на перетині західної раціональності та східнохристиянської етики, що породило унікальний феномен правосвідомості. Ключовою проблемою сучасної теорії права в Україні є певний розрив між позитивним правом (системою законодавства) та природно-правовими очікуваннями суспільства. Українці часто демонструють так званий «правовий нігілізм» щодо формальних процедур, але водночас готові жертвувати життям заради справедливості. Це протиріччя є уявним і зникає, якщо розглядати українське право крізь призму кордоцентризму (філософії серця) та домінування морально-етичної категорії «Правда» над формальною категорією «Закон».

З огляду на зазначене, актуальність нашого дослідження зумовлена потребою осмислення процесів гармонізації державного законодавства з глибинними світоглядними й ціннісними засадами українського суспільства. Ефективність правового регулювання в Україні значною мірою залежить від його відповідності історично сформованим архетипам колективної свідомості, серед яких особливе місце посідають категорії «волі» та «правди». Саме ці ціннісні орієнтири виступають не лише морально-етичними імперативами, а й соціокультурними детермінантами правової поведінки та громадянської активності.

Дослідження зазначених категорій у правовому та світоглядному вимірах дає змогу глибше пояснити такі суспільні феномени, як масове волонтерство, циклічні форми громадянської мобілізації, зокрема події Майданів, а також стійкість і здатність українського суспільства до самоорганізації в умовах повномасштабної збройної агресії. У цьому контексті актуалізується необхідність теоретико-правового аналізу архетипних основ правосвідомості як чинника формування легітимного, соціально прийнятного та дієвого національного правопорядку.

Дослідження української правової ментальності вимагає звернення до джерел, починаючи від «Руської Правди» Ярослава Мудрого. Показово, що перша збірка законів називалася саме «Правда», а не «Закон» (як римське *Lex*). Етимологічно і семантично слово «правда» в українській мові об'єднує поняття істини (*veritas*) та справедливості (*justitia*). Це свідчить про те, що для

українця право не є холодним інструментом регулювання, воно має бути морально виправданим [2]. Цю лінію продовжили українські мислителі Г. Сковорода та П. Юркевич, розвиваючи «філософію серця». Згідно з нею, істинне знання і правильна дія (правова поведінка) виходять із «серця» – осередку моральності, а не лише з «голови» – осередку рацію [1, с. 8].

Власне категорія «правда» в українській світоглядній традиції виступає критерієм легітимності влади. Якщо закон, виданий державою, є несправедливим (не відповідає «правді»), він не сприймається суспільством як обов'язковий до виконання. Це пояснює історичну недовіру українців до державного апарату, який протягом століть був чужинським (польським, російським, австрійським). Влада сприймалася як джерело насильства, а «правда» шукалася у звичаєвому праві, у громаді, у козацькому товаристві. Сучасний запит на судову реформу в Україні – це не просто вимога технічних змін, це екзистенційний крик суспільства про дефіцит «правди». Суд в Україні стане авторитетним лише тоді, коли його рішення будуть сприйматися не просто як законні, а як справедливі.

Другою константою є категорія «воля». На відміну від західного ліберального розуміння свободи (freedom/liberty) як набору прав та рамок, українська «воля» має більш стихійний, просторовий та максималістський характер. Історично «воля» означала вихід за межі кріпацтва, втечу на Січ, життя на «слободах». Проте козацька доба трансформувала це поняття. «Воля» стала не анархією, а статусом повноправного члена лицарського ордену, який добровільно бере на себе обов'язки заради захисту Віри та Батьківщини. Українська «воля» – це відповідальна свобода озброєної людини. Цей архетип яскраво проявився у 2022 році, коли сотні тисяч громадян добровільно взяли до рук зброю. Це не був примус державного Левіафана, це був прояв вільної волі вільних людей.

У контексті протистояння з росією ці категорії стають лінією фронту. Російська правова культура базується на приматі держави (етатизм) та підкоренні (смирненні). Право там є волею государя-правителя. Українська ж культура є антропоцентричною. Історичний аналіз показує, що всі успішні періоди українського державотворення базувалися на синергії «правди» і «волі». Коли ж еліта намагалася обмежити «волю» або спотворити «правду», відбувалися соціальні вибухи (Коліївщина, сучасні революції).

Сучасна українська держава має враховувати ці ментальні особливості. Правова система повинна бути максимально децентралізованою, прозорою та зрозумілою. Надмірна зарегульованість, бюрократія сприймаються як замах на Волю. Водночас, корупція та вибірковість правосуддя руйнують віру в Правду, що демотивує суспільство.

Українська ідентичність має потужний світоглядний фундамент. Ми – нація, для якої справедливість є вищою цінністю, а свобода – способом існування. Інтеграція до Європейського Союзу є природною для України, оскільки європейські цінності Верховенства Права (Rule of Law) є найближчим сучасним відповідником українського прагнення до Правди.

Таким чином, категорії «правда» і «воля» є не просто літературними метафорами, а дієвими правовими концептами, що визначають поведінку українського соціуму. Історична живучість української нації пояснюється вірністю цим принципам, навіть за відсутності власної держави. Правова система сучасної України повинна еволюціонувати від формального позитивізму до природно-правової моделі, де людина, її права та моральні очікування є мірилом діяльності влади. Усвідомлення своєї аксіологічної унікальності та водночас спорідненості з європейською правовою традицією є ключем до перемоги у війні смислів та побудови успішної правової держави.

Список використаних джерел

1. Головка О. М. Історіософія права Памфіла Юркевича. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2022. Випуск 33. С. 6–15.
2. Костицький М. В. Філософські та наукознавчі проблеми юриспруденції. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2013. № 1–2. С. 3–10.

ЙОРЖ Юлія Вікторівна,
викладач соціально-гуманітарних
дисциплін Криворізького фахового
коледжу торгівлі та готельно-
ресторанного бізнесу

М'ЯКА СИЛА КУЛЬТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНЬСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СВІТІ

У сучасній системі міжнародних відносин дедалі більшого значення набувають нематеріальні чинники впливу, серед яких особливе місце посідає культура. На тлі глобалізаційних процесів, інформаційної відкритості та посилення міжкультурної взаємодії саме культурний потенціал держави визначає її здатність формувати позитивний міжнародний імідж та досягати зовнішньополітичних цілей [3, с. 30–33]. У цьому контексті актуалізується поняття м'якої сили (soft power), запропоноване американським політологом Джозефом Наєм, яке означає здатність впливати на поведінку інших акторів міжнародних відносин через привабливість культури, цінностей і ідей, а не через примус або тиск [2, с. 11–15].

Для України м'яка сила культури набула особливого значення після 2022 року, коли питання національної ідентичності, культурної самобутності та міжнародного визнання стали ключовими в умовах повномасштабної війни. Українська культура перетворилася не лише на засіб внутрішньої консолідації суспільства, а й на ефективний інструмент зовнішньої комунікації, що